

درس اول

هدایت الهی

مقدمه

احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم.

نیازهای برتر

نیازهای انسان همچون سایر موجودات زنده، منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود. زمانی که انسان از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری روبه‌رو می‌بیند. نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است، پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند. این نیازها به تدریج به دل‌مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد.

۱- شناخت هدف زندگی

نیازهای برتر ۲- درک آینده‌خویش

۳- کشف راه درست زندگی

۱- شناخت هدف زندگی

انسان می‌خواهد بداند:

۱/ برای چه زندگی می‌کند؟

۲/ کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟

او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد، یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.

امام سجاد علیه السلام بیوسته این دعا را می‌خواند که:

«خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای.»

۲- درک آینده‌خویش

انسان با این سؤال مهم و اساسی روبه‌رو است که:

۱/ آینده‌ او چگونه است؟

۲/ آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟

اگر حیات به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد؛

۱/ نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟

۲/ زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟

۳/ خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟

روزها فکر من این است و همه شب سختم
از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود
که چرا غافل از احوال دل خویشتم
به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم

مولوی، دیوان شمس

این سؤالات نشان‌دهنده دغدغه و دل‌مشغولی انسان برای درک آینده خویش به عنوان یکی از نیازهای برتر انسان است.

۳- کشف راه درست زندگی

راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است؛ زیرا که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند.

بنابراین در این فرصت تکرارنشده، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی به هدف خلقت برسد.

تدبر در قرآن

آیه	ترجمه	پیام آیه
<p>وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ</p> <p>(سوره عصر، آیات ۱ الی ۳)</p>	<p>قسم به زمان همانا انسان در زیان است به جز کسانی که ایمان آورده و عمل نیکو انجام می‌دهند. و کسانی که یکدیگر را به حق و به صبر سفارش می‌کنند.</p>	<p>۱- خداوند در این سوره به زمان (عصر) قسم خورده است، زیرا دوران عمر ارزش زیادی دارد و باید از عبرت‌های آن پند و اندرز بگیریم و بهره ببریم. ۲- زیان از دست دادن عمر و نرسیدن به هدفی که انسان برایش آفریده شده، او را تهدید می‌کند. ۳- کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام می‌دهند و یکدیگر را به حق و صبر سفارش می‌کنند، دچار خسران و زیان نمی‌شوند.</p>

پاسخ به سؤال‌های بنیادین باید حداقل دو ویژگی داشته باشد:

۱- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.

زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک، نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به‌خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون هستند.

۲- همه‌جانبه باشد.

به‌طوریکه به نیازهای مختلف انسان به‌صورت هماهنگ پاسخ دهد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

بنابر دو ویژگی بیان‌شده، کسی می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که:

۱/ آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.

۲/ بداند که انسان‌ها پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آن‌هاست.

شیوه هدایت خداوند

خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودشان قرار داده است، هدایت می‌کند.

انسان ویژگی‌هایی دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند.

ویژگی‌های انسان

- ۱- توانایی تعقل و تفکر
- ۲- قدرت اختیار و انتخاب

فعالیت انسان را اختیاری می‌نامند، زیرا:

۱/ درباره هر کاری تفکر می‌کند.

۲/ اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد؛ یعنی:

خداوند برنامه هدایت انسان را که دربرگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین است، از طریق پیامبران می‌فرستد تا انسان با تفکر در این برنامه و پی بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن، با اختیار خود این برنامه را انتخاب کند و در زندگی به کار بندد و به هدفی که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود.

❁ امام کاظم علیه السلام به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم، فرمود:

❁ «ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آن‌که بندگان در پیام الهی تعقل کنند.

❁ کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند که از معرفت برتری برخوردار باشند.

❁ آنان که در تفکر و تعقل برترند، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند.

❁ آن‌کس که عقلش کامل‌تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.»

نتیجه:

❁ با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سوال‌های اساسی دست یافت.

❁ البته انسان به علت دارا بودن اختیار، می‌تواند برنامه‌های غیر از راه انبیاء و ائمه را برگزیند اما چون هر برنامه دیگری نمی‌تواند پاسخ درستی به

نیازهای بنیادین بشر بدهد، انسان زیان خواهد کرد و با دست خالی به دیار آخرت خواهد شتافت.

❁ اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: من نمی‌دانستم.

«آیه»	«ترجمه»	«پیام آیه»
رُسُلًا مَّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ... (سوره نساء، آیه ۱۶۵)	رسولانی [را فرستاد که] بشارت دهنده و انداز کننده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد ...	خداوند با فرستادن پیامبران و نشان دادن راه سعادت، راه بهانه‌گیری را بر مردم بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

۱- آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به نیازهای برتر را نادیده بگیرد و بر اساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟
خیر - انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد. این نگرش مانند کودکی می‌ماند که دستگاه اندیشه او آن‌قدر رشد نکرده که خطرهای پیش رو را پیش‌بینی کند و عاقلانه تصمیم بگیرد.

۲- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟
خیر - زیرا سلیقه‌ها تا آن‌جا قابل استفاده هستند که به راه تکامل انسان ضربه وارد نکنند و در چارچوب آن قرار گیرند و اگر کسی سلیقه‌ای داشت که با قانون‌مندی رشد انسان و ابعاد معنوی او در تضاد بود، باید به نتایج آن تن در دهد و آماده ضررهای آن باشد.

۳- شعر زیر با کدام‌یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنرپیشه را
تا به یکی تجربه آموختن
عمر دو بایست در این روزگار
با دگری تجربه بردن به کار

سعدی

مرتبط با کشف راه درست زندگی، چون انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند.

سؤالات امتحانی درس

آیات قرآن

۱- با توجه به آیه «رُسُلًا مَّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ» یک پیام بنویسید.

۲- با توجه به آیه شریفه «ان الانسان لفي خسر» چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

خداوند با فرستادن پیامبران و نشان دادن راه سعادت، راه بهانه‌گیری را بر مردم بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

خسارت از دست دادن عمر و نرسیدن به هدفی که برایش آفریده شده است.

صحیح / غلط

صحیح	۳- انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و بایدها و نبایدها را تشخیص می‌دهد.
صحیح	۴- توانایی تفکر یکی از ویژگی‌های انسان است که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند.
غلط (نیازهای انسان مانند سایر موجودات زنده، نیازهای طبیعی و غریزی نام دارند ولی نیازهای برتر فقط مخصوص انسان‌هاست).	۵- نیازهای برتر انسان همچون سایر موجودات زنده، نیازهای طبیعی و غریزی نام دارند.
غلط (در صورتی که هدف زندگی را نشناسد).	۶- انسان در صورتی که آینده‌ خویش را درک نکند، عمر خود را از دست داده در حالی که فرصت و توانایی جبران هم ندارد.

جای خالی

خلقت	۷- کسی می‌تواند انسان را در پاسخگویی درست به نیازهای برتر رهنمون شود که آگاهی کاملی از ..... انسان داشته باشد. (نهایی- فرداد ۹۵)
تفکر - اختیار (انتخاب)	۸- یکی از سرمایه‌های انسان قدرت ..... و ..... است.
معرفت - عقلش	۹- به فرموده امام کاظم <small>علیه السلام</small> کسانی پیام الهی را بهتر می‌پذیرند که از ..... برتری برخوردار باشند و آن کس که ..... کامل‌تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.
فکور - خردمند	۱۰- چگونه زیستن، دغدغه انسان‌های ..... و ..... است.

تعریف اصطلاحات

نیازهایی که منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی انسان نمی‌شود؛ بلکه مخصوص انسان‌هاست نه سایر موجودات.	۱۱- نیازهای برتر
--	------------------

کشف ارتباط

۱- تفکر در پیام الهی	۱۲- الف) نحوه زندگی انسان پس از مرگ چگونه است؟
۲- کشف راه درست زندگی	ب) تشخیص بایدها و نبایدها
۳- درک آینده خویش	پ) انسان برای چه زندگی می‌کند؟
۴- شناخت هدف زندگی	ت) چگونه زیستن

سؤالات پاسخ کوتاه

۱- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.	۱۳- دو ویژگی لازم برای پاسخ به نیازهای برتر انسان کدامند؟ (نهایی- شهریور ۹۴)
۲- همه جانبه باشد.	۱۴- «آگاهی از نحوه زندگی پس از مرگ» و «چگونه زیستن» به ترتیب مربوط به کدام نیاز برتر انسان است؟ (نهایی- دی ۹۴)
درک آینده خویش کشف راه درست زندگی	۱۵- شیوه هدایت خداوند چگونه است؟ (نهایی- شهریور ۹۳ و دی ۹۰)
خدای جهان، آفریدگاری حکیم است؛ یعنی هر مخلوقی را متناسب با ویژگی هایی که در وجودش قرار داده است، هدایت می کند.	۱۶- نیازهای برتر انسان را نام ببرید. (نهایی- دی ۹۰ و ۸۷)
۱- شناخت هدف زندگی ۲- درک آینده خویش ۳- کشف راه درست زندگی	۱۷- ویژگی های انسان را که سبب تمایز وی با سایر مخلوقات می شود، نام ببرید. (نهایی- شهریور ۸۹)
۱- توانایی تعقل و تفکر ۲- قدرت اختیار و انتخاب	۱۸- شعر زیر بیانگر کدام یک از نیازهای برتر انسان است؟ «از کجا آمده ام، آمدنم بهر چه بود / به کجا می روم آخر نمایی وطنم»
درک آینده خویش	

سؤالات پاسخ بلند

زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است تا کارایی آن مشخص شود، در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه ای کافی نیست، به خصوص که راه های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون است.	۱۹- چرا پاسخ به نیازهای برتر انسان باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟ (نهایی- خرداد ۹۶ و شهریور ۸۸)
انسان با کمک عقل خود می تواند به درک این حقیقت برسد که بنابر حکمت و عدل خداوند، مرگ پایان همیشگی زندگی اش نیست، اما نمی داند که نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است.	۲۰- از نیازهای برتر انسان «درک آینده خویش» را توضیح دهید. (نهایی- شهریور ۸۸)
یکی از این سرمایه ها توانایی تعقل و تفکر و دیگری قدرت اختیار و انتخاب است که با توجه به این دو سرمایه، فعالیت های انسان را اختیاری می نامند.	۲۱- ویژگی هایی را که سبب تمایز بنیادین انسان با سایر موجودات می شود، توضیح دهید. (نهایی- دی ۸۸)
زیرا ابعاد جسمی و روحی و فردی و اجتماعی وی پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی توان برای هر بُعدی برنامه ریزی جداگانه ای کرد.	۲۲- چرا پاسخ به نیازهای برتر انسان باید «همه جانبه» باشد؟
راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با نیازهای دیگر دارد، دغدغه انسان های فکور و خردمند است؛ به خصوص که انسان فقط یک بار به دنیا می آید و یک بار آن را تجربه می کند.	۲۳- «کشف راه درست زندگی» را به عنوان یکی از نیازهای برتر انسان توضیح دهید.
انسان می داند که اگر راه و برنامه زندگی را درست انتخاب نکند، به آن هدف برتری که خداوند در خلقت او قرار داده است، نخواهد رسید و به زیان بزرگی گرفتار خواهد شد که پایان ندارد.	